

Василь АНДРІЙЦЬО,

orcid.org/0000-0002-9207-137X

*кандидат мистецтвознавства, заслужений працівник культури України,
завідувач кафедри мистецьких дисциплін*

Комунального закладу вищої освіти «Ужгородський інститут культури і мистецтв»

Закарпатської обласної ради

(Ужгород, Україна) v.andriitso6493-1@unesp.co.uk

Олександра МИШКО,

orcid.org/0000-0001-9734-0033

*заслужений працівник фізичної культури і спорту України,
викладач кафедри мистецьких дисциплін*

Комунального закладу вищої освіти «Ужгородський інститут культури і мистецтв»

Закарпатської обласної ради

(Ужгород, Україна) ol.myshko@tanu.pro

Людмила ЯРОВА,

orcid.org/0000-0002-1892-0978

*заслужений працівник культури України,
викладач кафедри мистецьких дисциплін*

Комунального закладу вищої освіти «Ужгородський інститут культури і мистецтв»

Закарпатської обласної ради

(Ужгород, Україна) yarova26@uohk.com.cn

ІСТОРІЯ ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА

У цьому науковому дослідженні висвітлюються питання історії хореографічного мистецтва з огляду на історичний розвиток сценічної культури та культури загалом. Хореографія посідає найважливіше місце у світовій сценічній культурі, виступаючи одним із її складових елементів. Саме мистецтво хореографічної постанови багато в чому визначає зовнішній вигляд та сутність сучасних сценічних творів, що має суттєве значення з погляду оцінки історичного розвитку хореографічного мистецтва та ступеня його впливу на розвиток сучасної сценічної культури танцю. Історія розвитку хореографічного мистецтва тісно пов'язана з історією розвитку загальної сценічної й танцювальної культури, тому дослідження основних чинників її розвитку має суттєве значення з погляду дослідження розвитку загальної культури світу.

Актуальність окресленої тематики дослідження зумовлюється значенням хореографічного мистецтва в контексті розвитку сценічної культури та тісним зв'язком між історією хореографічного та сценічного мистецтв загалом. Методологія цього наукового дослідження має у своїй основі поєднання системного аналізу історії хореографічного мистецтва з аналітичним дослідженням місця сучасної хореографії в сценічній культурі та культурі загалом з огляду на історичні паралелі їх сумісного розвитку. Основними результатами цього наукового дослідження слід уважати визначення головних чинників історичного розвитку хореографічного мистецтва та ролі й місця сучасної хореографії в контексті розвитку танцювальної та світової культури загалом. Перспективи подальших наукових досліджень у визначеному напрямі полягають у необхідності визначення головних чинників, що впливали та впливають на розвиток мистецтва хореографії в контексті формування головних особливостей сучасної сценічної культури. Прикладна цінність цього наукового дослідження зумовлюється можливістю застосування у практичній сфері основних його результатів із метою визначення впливу особливостей розвитку хореографічного мистецтва в історичному контексті на загальний розвиток культури минулого та сучасності.

Ключові слова: хореографічне мистецтво, сценічна культура, історія хореографії, мова танцю, культура, розвиток творчості.

Vasyl ANDRIITSO,

orcid.org/0000-0002-9207-137X

Candidate of Art History, Honored Worker of Ukraine Culture,

Head of the Department of Artistic Disciplines

Municipal Establishment of Higher Education “Uzhhorod Institute of Culture and Arts”

by Transcarpathian Regional Council

(Uzhhorod, Ukraine) v.andriitso6493-1@unesp.co.uk

Oleksandra MYSHKO,*orcid.org/0000-0001-9734-0033**Honored Worker of Physical Culture and Sports of Ukraine,**Lecturer at the Department of Artistic Disciplines**Municipal Establishment of Higher Education "Uzhhorod Institute of Culture and Arts"**by Transcarpathian Regional Council**(Uzhhorod, Ukraine) ol.myshko@tanu.pro***Liudmyla YAROVA,***orcid.org/0000-0002-1892-0978**Honored Worker of Ukraine Culture,**Lecturer at the Department of Artistic Disciplines**Municipal Establishment of Higher Education "Uzhhorod Institute of Culture and Arts"**by Transcarpathian Regional Council**(Uzhhorod, Ukraine) yarova26@uohk.com.cn*

HISTORY OF CHOREOGRAPHIC ART

This research covers the history of choreographic art in view of the historical development of stage culture and culture in general. Choreography occupies the most important place in the world stage culture, being one of its constituent elements. The very art of choreographic performance largely determines the appearance and essence of modern stage works, which is essential in terms of assessing the historical development of choreographic art and the degree of its impact on the development of modern stage culture of dance. The history of the development of choreographic art is closely connected with the history of the development of general stage and dance culture, so the study of the main factors of its development is essential in terms of studying the development of general world culture.

The relevance of the stated research topic is due to the importance of choreographic art in the context of the development of stage culture and the close connection between the history of choreographic and stage arts in general. The methodology of this research is based on a combination of systematic analysis of the history of choreographic art with analytical study of the place of modern choreography in stage culture and culture in general, given the historical parallels of their joint development. The determination of the main factors of historical development of choreographic art and the role and place of modern choreography in the context of the development of dance and world culture in general should be considered the main results of this research. Prospects for further research in a particular direction is the necessity to identify the main factors that had and have influenced the development of the art of choreography in the context of the formation of the main features of modern stage culture. The applied value of this research is due to the possibility to apply in practice its main results in order to determine the impact of the development of choreographic art in the historical context on the general development of culture of the past and present.

Key words: *choreographic art, stage culture, history of choreography, language of dance, culture, development of creativity.*

Постановка проблеми. З давніх часів людина, що не вміла говорити, використовувала для спілкування з подібними до себе невербальну мову знаків: жести, рухи й танець. І сьогодні в комунікаційних процесах велика частина інформації сприймається через мову жестів. Зважаючи на це, правильна інтерпретація невербальних знаків спілкування між особою, яка генерує ідею, та особою, яка її сприймає, залишається актуальною проблемою ефективності комунікацій. Особлива роль у комунікаційних процесах відводиться й хореографічному мистецтву як сфері розвитку креативної, творчої особистості, що зорієнтована на перетворення та бере участь у формуванні культури суспільства (Мочалов, Мочалова, 2016: 98).

Мистецтво хореографії включає в себе поняття «танець» і «хореографія», які дуже близькі за значенням. Хореографія по своїй суті – це мистецтво

танцю: постановки, композицій, балетного спектаклю. Танець, за визначенням В. Пасютинської, є мистецтвом пластичних і ритмічних рухів, музично-пластичною імпровізацією, створенням музично-танцювальних образів (Пасютинська, 1985: 223).

Танець завжди висловлював ту епоху, в якій жило суспільство. Як перший засіб комунікацій, якими стала володіти людина протягом довгих століть, танець був і залишається засобом вираження сподівань людини в процесі життя, наприклад: танцем зустрічали народження людини, висловлювали скорботу, проводжали її в останній путь, використовували як цілительський обряд (як-от шаманські танці). Із розвитком цивілізації танець знайшов риси світської розваги, став елітним мистецтвом, яке отримало назву «хореографія» (Кабурнеєва, 2010: 186). Слід зазначити,

що вітчизняна танцювальна культура має свої витоки. Сучасний її стан характеризується виховними можливостями танцю, що має велику кількість жанрів.

Мистецтво хореографії й танець як мова хореографії є багатогранними явищами, які кожному доступні не відразу, а тільки за допомогою навчання його основам, що базуються на інтерпретації передавання інформації через мову танцю, тобто створеного образу інших світів, різних сторін життя. І ця інтерпретація має бути зрозумілою адресатам, сприйнятою без спотворення. У цьому полягає зміст мови хореографії, тобто в передаванні яскравих сильних почуттів, красивих відносин, що супроводжується й посилює сприйняття за допомогою музики (Мочалов, Мочалова, 2016: 98).

Питання вивчення історії розвитку хореографічного мистецтва довгий час зараховували до розряду теоретичних, тому вони не були включені до планів і тематик наукових досліджень. Таким чином, досить довго не було глибоких наукових досліджень щодо визначення цілей, змісту, технологій вивчення історії розвитку мистецтва хореографії та дослідження питань щодо становлення навчального процесу в системі типових хореографічних закладів, що формувалися. Крім того, дослідники різноманітних чинників художньої освіти та розвитку художньої культури про хореографію та хореографічну освіту часто забувають взагалі (Юр'єва, 2007: 77).

Історія хореографії – це водночас історія розвитку та становлення сучасних техніко-естетичних видів спорту й систем фізичних вправ. Великі й малі стрибки, обертання, шпагати тощо є елементами танцювального мистецтва. Розвиваючись та вдосконалюючись, ці елементи лягли в основу художньої гімнастики, акробатики, фігурного катання, синхронного плавання тощо. Нині хореографія є головним засобом формування й розвитку пластичної виразності, артистизму (Мостова та ін., 2017: 46).

Дослідження історії розвитку хореографічного мистецтва є вельми важливими з погляду формування правильного уявлення щодо послідовності розвитку сучасної танцювальної культури та ролі й місця хореографії у цьому процесі. Справжнє культурне життя окремого народу є неможливим без чіткого визначення ролі та місця у цьому процесі його танцювальної культури, тому історія розвитку хореографічного мистецтва потребує свого чіткого визначення в контексті культури окремого народу та культури людства загалом.

Аналіз досліджень. Дослідження широкого кола питань, що стосуються історії хореографічного мистецтва, мають місце у роботах Е. Кабурнеєвої, Н. Мочалової, Д. Мочалова, В. Пасютинської, Т. Мостової, І. Дегтярьова, Т. Дьомочкіної та багатьох інших дослідників, що вивчають питання розвитку культури танцю та місця сучасного хореографічного мистецтва у цьому процесі загалом та у контексті його історичного розвитку зокрема. Мистецтво хореографії досліджується у наукових роботах указаних авторів із погляду визначення його впливу на розвиток танцювальної культури слов'янського народу та значення хореографії не тільки щодо її впливу на культуру танцю, а й беручи до уваги місце хореографії у спортивній та інших сферах. Учені-дослідники визначають головні чинники історичного розвитку хореографічного мистецтва, вказують на необхідність приділення хореографічним елементам належної уваги під час відпрацювання музичних і танцювальних програм та на важливість ґрунтовного вивчення історії хореографічного мистецтва у сучасних навчальних закладах.

Мета статті – визначити головні чинники історичного розвитку хореографічного мистецтва у контексті його впливу на танцювальну культуру сучасності.

Виклад основного матеріалу. Мистецтво відіграє значну роль у житті людини, посідаючи при цьому особливе місце. Узагальнюючи, переробляючи і (в особливій манері, властивій певному виду мистецтва) відображаючи через художні образи саме життя, мистецтво стає невичерпним джерелом пізнання. Тільки мистецтво завдяки своїй унікальній здатності впливати на людину дає незвичайну можливість виявляти творчі пориви та розкривати таланти й здібності (Касиманова, 2017: 189).

Зародження та розвиток хореографії пов'язані з народженням та розвитком людства. Танець є найдавнішим масовим видом мистецтва, в якому наочно постає життя, звичаї та заняття різних народів. Перші танцювальні канони й правила починали складатися ще в XII ст. В епоху середньовічного Ренесансу спостерігається розквіт лицарської культури. У цей час влаштовуються танці-променади, танці-ходи, які входили до напівцерковних-напівсвітських процесій та були досить складними за постановним задумом. У XIII–XIV ст. відшліфувалися виражальні засоби майбутніх балетів і бальних танців (Мостова та ін., 2017: 47).

Важливу роль у розвитку й популяризації народних танців відіграли скоморохи. Їх танці,

хороводи, ігри та пісні поклали початок основам хореографічного мистецтва. Зрозуміло, що танці скоморохів значно відрізнялися від бальних танців, але їх роль у розвитку хореографії неоціненна. У XIII ст. бальні танці стали невід'ємною частиною всіх балів, маскарадів, карнавалів. Величезну любов до танців відчували люди всіх класів і станів, проте церква вважала, що вони є розпусними та згубними для душі розвагами (Пасюгинська, 2012: 71–90).

Найбільшого розквіту танцювальне мистецтво досягло в XV – на початку XVI ст. в Італії, а в XVII ст. – у Франції. Воно збагатилося більш складними й витонченими рухами, новітньою технікою виконання. Дещо укорочені жіночі сукні (згідно з модою того часу) дозволили врізноманітнити рухи ногами. У Франції того часу склалися строго канонізовані танцювальні форми (Мостова та ін., 2017: 47).

Основним та найскладнішим видом мистецтва хореографії є балет. Слово «балет» походить від французького «ballo» (танцюю). Це один із видів сценічного мистецтва, в якому нерозривно поєднуються танець і музика. В основі балету лежить певний сюжет, але сьогодні є й безсюжетні балети. Основним видом танцю в балеті є класичний. Нині в ньому широко використовуються пантоміма й акробатика, а також гімнастика.

Батьківщиною балету вважається Італія, але потім він перекочував до Франції, де розцвів як пишне й урочисте видовище. В кінці XVII ст. з'являються нові театральні жанри, як-от балет-комедія, балет-опера. І тільки в кінці XVIII ст. балет стає самостійним видом мистецтва (Нікітін, 2010: 66–79).

Завдяки реформам відомого французького балетмейстера Ж. Новера (1727–1810) у цей період створюються вистави, де драматичний зміст розкривається за допомогою пластики. Балетмейстер об'єднав в одне ціле рухи й музику, назвавши музику «програмою, яка визначає рухи та дії танцівника» (Мостова та ін., 2017: 48).

Крім балетного мистецтва, на межі XIX–XX ст. формуються та набувають популярності різні гімнастичні системи: шведська, німецька, сокільська, снарядна гімнастика Шпіса, дихальна гімнастика Мюллера, атлетична Сандова тощо.

Сокільська система гімнастики, що виникла в Чехії в середині XIX ст., була створена професором естетики Празького університету М. Тирш та вирізнялася прямолінійністю, статичністю, різкістю рухів, умовністю поз та положень тіла. У цьому виді гімнастики вперше зародилися виступи й масові змагання – «всесокольські

злеті». Сокільська гімнастика була найпопулярнішою системою фізичних вправ у свій час, а другий пік її популярності припав на 30-ті роки XX ст. Ця система (дещо синтезована та модернізована) проіснувала довгі роки та дійшла до наших днів у формі ранкової гігієнічної виробничої гімнастики.

Система фізичних вправ французького фізіолога Жоржа Демені вирізнялася динамічністю, великою амплітудою рухів, мінімізацією статичних поз. Рухи в ній ґрунтувалися на вільній пластиці, що значно розширило можливості гімнастики.

Незважаючи на велику популярність, у гімнастичних системах початку XX ст. мало уваги приділяється жінкам. Ними виконувалися ті ж вправи, що й чоловіками, не враховуючи фізіологічних особливостей. У 20–30-ті роки минулого століття Ж. Стеббінс та її послідовницею, американським лікарем-гінекологом Б. Менсендік, вперше розроблено методику виховання фізичних якостей (ходи, постави, краси рухів) для жінок. В основу методики лягли шведські функціональні гімнастики та система Ж. Демені.

Система Ф. Дельсарта заснована на зовнішньому емоційному вираженні людських переживань і реалізується за допомогою рухів, жестів, міміки. Роботи Дельсарта та його учнів лягли в основу теорії виразного руху, стали фундаментом одного з напрямів у гімнастиці – ритмопластики. Ця система мала значний вплив і на становлення балетного мистецтва, пантоміми.

Однією з послідовниць Дельсарта є наша сучасниця Л. Алексеєва. Закінчивши студію «Московські класи пластики», вона створила власну систему «гармонійної гімнастики», в якій велика увага приділялася етюдній роботі, імпровізації, спортивно-танцювальним постановкам під класичну музику, пантомімі й танцю (Вернигора, Воробйова, 2017: 185–186).

На особливу увагу заслуговує творчість А. Дункан (1877–1927). Її мистецтво об'єднує в собі одночасно балет, пантоміму, гімнастику, виразну пластику. Її танець поєднував у собі класичний античний танець, побудований на вільній пластиці, пантоміму, рухи та елементи джазового танцю. Її принципи пластичної виразності (нові для того часу) в поєднанні з джазовою музикою підкорили увесь світ. Цілковито нове трактування танцю було сенсацією в Європі. Творчість Дункан значно вплинула на формування художньої та спортивної ритмопластики, а в подальшому й ритмічної гімнастики (Мостова та ін., 2017: 50).

У Росії професійна хореографічна освіта в XVII ст. мала риси прагматичності, орієнтуючись лише на обслуговування потреб російського суспільства та держави. Головним змістом реформ Петра I у сфері культури стало залучення до останніх досягнень західноєвропейського мистецтва й створення російської національної культури та світської освіти. Розглядаючи особливості розвитку художньої освіти в цей період, можна говорити лише про підготовку основи для подальшого становлення системи різних видів освіти у сфері мистецтва. Зростання громадських вимог, які висувуються до сфери світської культури, приводило до необхідності розвитку сфери загальнохудожньої (як засобу виховання дворян, розвитку аматорської ініціативи) та спеціальної професійної освіти (як способу забезпечення державних культурних інститутів, поміщицьких садиб музикантами, акторами, артистами балету) (Пікінер, Юр'єва, 2017: 127).

У сучасній хореографічній педагогіці особливо гостро стоїть питання співвідношення освіти та виховання в процесі професійної підготовки артиста балету. І якщо сьогодні це питання багатогранно аналізується та розглядається в руслі різних парадигм, то на практиці воно давало про себе знати весь час існування інституціалізованих форм хореографічної освіти як такої. Поняття освіти й виховання, будучи базовими для всіх педагогічних дисциплін, виявляються в таких розділі педагогіки, як педагогіка хореографії, як особливо тісно пов'язані, злиті, суміжні за своїм змістом. Вони можуть бути визначені тільки одне щодо одного, що й становить серйозну проблему сучасної педагогічної науки (Кабурнеєва, 2010: 186).

Нині хореографія користується великою популярністю як метод підготовки спортсменів. Засоби народного та класичного танців були вперше використані в тренувальному процесі радянськими гімнастами напередодні XVI Олімпіади в Мельбурні. Радянська збірна відзначилася високим артистизмом та індивідуальністю у вільних вправах. Для кожного спортсмена та кожної спортсменки до Олімпійських ігор були підібрані стиль виступу, музика, набір вправ, костюм відповідно до індивідуальних особливостей, темпераментів, фізичних даних. Починаючи з 1960 року, була організована спільна робота тренерів і хореографів із підготовки спортсменів високої кваліфікації до змагань всесоюзного та міжнародного масштабу.

Висновки. Хореографічне мистецтво визнається одним із найкращих творчих виявів, що

дозволяють переживати надзвичайно багату гаму емоцій і почуттів людини. Хореографічне мистецтво безпосередньо пов'язане з музикою, що зумовлено важливістю музики в розкритті хореографічного образу в усій їх повноті, виразності та яскравості. Пластика рухів – ще один складник хореографічного мистецтва, пов'язаний із переживанням почуттів та переживань.

Мистецтво танцю й створення образу пластичними засобами є особливим творчим виявом, що вимагає спеціальних здібностей: художнього смаку, почуття ритму та музичного слуху. Хореографія сформувала свою специфічну систему засобів, методів і прийомів, їй властива особлива мова пластичної виразності, що розкриває емоційний стан та внутрішній духовний світ людини. При цьому хореографічне мистецтво постійно розвивається, вбирає в себе різноманіття танцювальних культур численних етносів.

Хореографічне мистецтво, або хореографія (від грецького слова *χορεία* – «хороводний танець» та *γράφω* – «записувати»), розглядається як мистецтво відтворення, сценічної постановки танцю. Сам термін «хореографія» з'явився приблизно в 1700 р. для назви системи опису (стенографування) танців, пізніше це поняття стало застосовуватися до танцювального мистецтва в цілому.

Хореографічне мистецтво – комплексне явище, до якого входять балет, бальні, народні, сучасні танці тощо. Зародження мистецтва хореографії сталося в сиву давнину, коли сам танець виконував ритуальні функції (культові та релігійні церемонії, мисливські обряди тощо). Розвиток хореографічного мистецтва продовжувався у Стародавньому Єгипті, Індії, Китаї, Стародавній Греції, Стародавньому Римі та інших країнах, і поступово воно стало сприйматися як видовище. За часів середньовіччя на хореографічне мистецтво було накладено табу. Заборона була знята тільки в епоху Відродження, однак справжній період світанку мистецтва танцю починається із середини XVII ст., коли в 1661 році у Франції була створена Королівська академія танцю. Саме в цій Академії закладено основу, яка використовується й сьогодні, систему класичної хореографії, що стала фундаментом сучасного балету. Розвиток мистецтва хореографії багато авторів пов'язують із культурами західноєвропейських країн (Австрії, Англії, Італії, Франції).

Основні правила та закони класичного балету склалися в XVII–XVIII ст. На початку XIX ст. провідні школи класичного балету розвиваються в Італії та Франції. У Росії розквіт балетного

мистецтва припав на другу половину XIX – початок XX ст.

Після революції радянська Росія приділяла велику увагу розвитку культури, залученню населення до культурної спадщини, оскільки мистецтво є важливим засобом духовно-морального виховання молодого покоління. Разом з іншими видами мистецтва почало розвиватися й хореографічне, вищою формою якого став класичний балет. Розквіт мистецтва хореографії в Росії в другій половині XX ст. пов'язаний із такими іменами, як Г. Уланова, О. Лепешинська, Ю. Григорович, М. Плісецька, Н. Безсмертнова, М. Лієпа, В. Васильєв, Р. Нурієв, М. Баришніков та інші.

На сучасному етапі розвитку суспільства все тісніше простежується зв'язок систем фізичних вправ та хореографії. Кожен вид доповнює, при-

крашає й синтезує інший. Спорт, фізична культура та хореографія постійно розвиваються, вдосконалюються, модернізуються. Техніка виконання, що постійно ускладнюється, вимоги до виступів, що постійно підвищуються, дозволяють зробити припущення про те, що людина, навчившись розкривати свій потенціал, незабаром буде демонструвати чудеса акробатики, танцю й пантоміми.

Отже, слід зазначити, що історія розвитку хореографічного мистецтва тісно пов'язана з культурними традиціями цілих народів та є невід'ємним складником їх культурного становлення та розвитку. Подальші наукові дослідження в цьому напрямі сприятимуть більш ретельному вивченню цього питання та визначенню нових складників ролі хореографічного мистецтва у загальному розвитку культури окремих народів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вернигора А. Н., Воробьева О. А. Импровизация в системе обучения современным направлениям хореографии: теория и история. *Мир науки, культуры, образования*. 2017. № 1 (62). С. 185–186.
2. Кабурнеева Е. О. Становление хореографического образования в России: традиции балетного искусства в культурно-историческом контексте. *Вестник МГУКИ*. 2010. № 5. С. 185–189.
3. Касиманова Л. А. Хореографическое искусство в контексте современных концепций развития культуры. *Мир науки, культуры, образования*. 2017. № 5 (66). С. 189–191.
4. Мостова Т. Н., Дегтярёв И. Г., Дёмочкина Т. Н. История становления и развития хореографии как основы технико-эстетических видов спорта. *Наука-2020*. 2017. № 2. С. 46–52.
5. Мочалов Н. В., Мочалова Д. В. Язык хореографии как фактор интерпретации интеллектуального потенциала личности и развития творчества. *Вестник Казанского государственного университета культуры и искусств*. 2016. № 2. С. 98–101.
6. Никитин В. Ю. К вопросу о стилевых определениях в современной хореографии. *Театр. Живопись. Кино. Музыка*. 2010. № 6. С. 66–79.
7. Пасютинская В. М. Волшебный мир танца. Москва : Просвещение. 1985. С. 268.
8. Пасютинская В. М. Из истории становления высшего хореографического образования. *Театр. Живопись. Кино. Музыка*. 2012. № 5. С. 71–90.
9. Пикинер Е. В., Юрьева М. Н. Исторические аспекты формирования программно-методического обеспечения подготовки артистов балета в хореографических училищах. *Вестник Тамбовского университета. Серия: Гуманитарные науки*. 2017. № 5 (169). С. 126–137.
10. Юрьева М. Н. Историко-педагогические предпосылки развития хореографического образования в России. *Вестник Тамбовского университета. Серия: Гуманитарные науки*. 2007. № 5 (49). С. 77–82.

REFERENCES

1. Kaburneyeva E. O. Stanovleniye khoreograficheskogo obrazovaniya v Rossii: traditsii baletnogo iskusstva v kulturno-istoricheskom kontekste [Formation of choreographic education in Russia: traditions of ballet art in the cultural and historical context]. *Vestnik MGUKI*, 2010, Nr 5, pp. 185–189 [in Russian].
2. Kasimanova L.A. Khoreograficheskoye iskusstvo v kontekste sovremennykh kontseptsiy razvitiya kultury [Choreographic art in the context of modern concepts of cultural development]. *Mir nauki, kultury, obrazovaniya*, 2017, Nr 5 (66), pp. 189–191 [in Russian].
3. Mochalov N. V., Mochalova D. V. Yazyk khoreografii kak faktor interpretatsii intellektualnogo potentsiala lichnosti i razvitiya tvorchestva [The language of choreography as a factor in the interpretation of the intellectual potential of the individual and the development of creativity]. *Vestnik Kazanskogo gosudarstvennogo universiteta kultury i iskusstv*, 2016, Nr 2, pp. 98–101 [in Russian].
4. Mostova T. N., Degtyarov I. H., Domochkina T.N. Istoriya stanovleniya i razvitiya khoreografii kak osnovy tekhniko-esteticheskikh vidov sporta [History of formation and development of choreography as the basis of technical and aesthetic sports]. *Nauka-2020*, 2017, Nr 2, pp. 46–52 [in Russian].
5. Nikitin V. Yu. K voprosu o stilevykh opredeleniyakh v sovremennoy khoreografii [To the question of stylistic definitions in modern choreography]. *Teatr. Zhivopis. Kino. Muzyka*, 2010, Nr 6, pp. 66–79 [in Russian].
6. Pasyutinskaya V. M. Volshebnyy mir tantsa [The magical world of dance]. Moscow : Prosveshcheniye, 1985, p. 268 [in Russian].

7. Pasyutinskaya V. M. Iz istorii stanovleniya vysshego khoreograficheskogo obrazovaniya [From the history of higher choreographic education]. *Teatr. Zhivopis. Kino. Muzyka*, 2012, Nr 5, pp. 71–90 [in Russian].

8. Pikiner E. V., Yuryeva M. N. Istoricheskiye aspekty formirovaniya programmno-metodicheskogo obespecheniya podgotovki artistov baleta v khoreograficheskikh uchilishchakh [Historical aspects of the formation of software and methodological support for the training of ballet dancers in choreographic schools]. *Vestnik Tambovskogo universiteta. Seriya: Gumanitarnyye nauki*, 2017, Nr 5 (169), pp. 126–137 [in Russian].

9. Vernigora A. N., Vorobyeva O. A. Improvizatsiya v sisteme obucheniya sovremennym napravleniyam khoreografii: teoriya i istoriya [Improvisation in the system of teaching modern directions of choreography: theory and history]. *Mir nauki, kultury, obrazovaniya*, 2017, Nr 1 (62), pp. 185–186 [in Russian].

10. Yuryeva M. N. Istoriko-pedagogicheskiye predposylki razvitiya khoreograficheskogo obrazovaniya v Rossii [Historical and pedagogical prerequisites for the development of choreographic education in Russia]. *Vestnik Tambovskogo universiteta. Seriya: Gumanitarnyye nauki*, 2007, Nr 5 (49), pp. 77–82 [in Russian].